

บรรยายสรุป “40 ปี งานวิจัยโครงการหลวง”

โดย

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.สันทัต โรจนสุนทร หัวหน้าฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง

เมื่อ 40 ปีก่อน ได้มีโอกาสติดตาม ศาสตราจารย์ปวิณ ปุณศรี อาจารย์สืบทัดดี นวจินดา และท่านอื่นๆ ขึ้นมาทำงานบนพื้นที่สูง ตอนนั้นเกิดคำถามในใจว่า “เราขึ้นมาทำอะไร?” ที่ชาวเขาเป็นอยู่ที่นี่ก็ดีแล้ว ถ้าเราไม่ไปยุ่งกับเขา เขาก็อยู่ได้ เป็นไปไม่ได้ที่จะเปลี่ยนให้เขาเป็นคนเมือง แต่มีข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นว่า เขาปลูกพืชเสพติด เขาตัดต้นไม้ทำลายป่า และมีปัญหาเรื่องของความมั่นคง ตอนนั้นชนเผ่าต่างๆ มีอิทธิพลอยู่ในพื้นที่ค่อนข้างมาก ทุกคนอยากปกครองตนเอง กองพล 93 ที่แตกกระสานซ่านเซ็น เป็นกองพลก๊ก มิน ตั้ง ถูกตั้ง เสี่ยว ผิง ไล่ต้อนจนเข้ามาในพื้นที่ประเทศไทย ก็มีอำนาจค่อนข้างสูงเนื่องด้วยการที่มีอาวุธเป็นจำนวนมาก ซึ่งก็ไม่ทราบแน่ชัดว่าเขาต้องการอะไร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งว่า “เราต้องเอาเขามาเป็นพวกเรา ให้คนเหล่านั้นเป็นคนไทยอย่างภาคภูมิใจ”

พื้นที่สูงในขณะนั้นทางทหารได้ให้สัญลักษณ์เป็นพื้นที่สีชมพู ดังนั้นตอนที่เราเข้าไป ปัญหาความมั่นคงค่อนข้างสำคัญ โดยเฉพาะปัญหาเสพติดค่อนข้างมาก มีการย้ายถิ่นฐานอย่างเสรี ซึ่งการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานอย่างเสรีนั้นทำให้เกิดการตัดไม้ทำลายป่า ในขณะนั้นไม่มีถนน เราต้องใช้ล้อหรือลาขนของ จากนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ การเสด็จไปเยี่ยมชาวเขาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทำให้เกิดโครงการหลวง ทำให้เรามีพืชทดแทนฝิ่น ทำให้เกิดการใช้ไม้ผล เพื่อการพยายามทำให้ชาวเขาอยู่เป็นหลักแหล่ง

ก่อนมีโครงการหลวงในปี พ.ศ. 2512

ก่อนที่โครงการหลวงจะเกิดขึ้น ปี พ.ศ. 2506 คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เริ่มทำการวิจัยลุ่มน้ำที่ห้วยคอกม้า ดอยปุย จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมา ปี พ.ศ. 2507 มีคณะกรรมการวิจัยลุ่มน้ำแห่งชาติ ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีการแต่งตั้งศาสตราจารย์เทียม คมกฤต เป็นประธานอนุกรรมการ การจัดการลุ่มน้ำแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2508 มีโครงการนำร่องที่ลุ่มน้ำแม่ใน อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ อนุมัติให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ทดลองการปลูกไม้ผลสำหรับพื้นที่สูง โดยมีศาสตราจารย์ปวิณ ปุณศรี และอาจารย์อรรถ บุญนิธิ เป็นผู้รับผิดชอบ ในช่วงระยะปี พ.ศ. 2508 – 2512 เป็นระยะที่ขาดแคลนงบประมาณ ทำให้งานวิจัยไม้ผล ไม่เกิดความก้าวหน้าเท่าที่ควร ซึ่งยังคงเน้นเรื่องพันธุ์และการปรับตัวของพืชเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามยังมีงบประมาณอยู่บางส่วนจึงทำให้ยังสามารถทำงานต่อไปได้

พระราชวินิจฉัยในการตั้งโครงการหลวง

สิ่งที่ควรเน้นก็คือ พระราชวินิจฉัยในการตั้งโครงการหลวงเกิดจากการที่พระองค์ทรงเก็บข้อมูลด้วยพระองค์เอง เมื่อครั้งเสด็จเยี่ยมชาวเขาที่ดอยปุย ทรงทราบว่ารายได้ของชาวเขาที่ได้จากฝิ่นนั้นไม่ได้มากมายนัก เมื่อเทียบกับราคาฝิ่นซึ่งแพงกว่ากันหลายร้อยเท่า และชาวเขามีรายได้จากฝิ่นไม่ต่างกับรายได้จากท้องพื้นเมืองที่เขานำลงไปขายพื้นราบ จึงมีรับสั่งว่าควรให้ชาวเขารู้จักการปลูกพืชเมืองหนาว เมื่อนำไปขายพื้นราบจะได้ราคาดี พระองค์ท่านจึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง “โครงการพระพรมราชานุเคราะห์ชาวเขา” ขึ้นในปี พ.ศ. 2512 และโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ มีการเปลี่ยนชื่อหลายครั้งและสุดท้ายเรียกว่า “โครงการหลวง” โครงการนี้เป็นโครงการส่วนพระองค์ทางภาคเหนือ เริ่มต้นจากการใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ดังนั้นโครงการหลวงจึงไม่ใช่โครงการตามพระราชดำริซึ่งปฏิบัติถวายโดยหน่วยงานราชการ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแนวทางหรือข้อปฏิบัติซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก นั่นคือ “ลดขั้นตอน” เพราะสมัยนั้นหน่วยงานราชการมีขั้นตอนการทำงานค่อนข้างมาก ต้องขออนุมัติอธิบดีหรือรัฐมนตรีก่อน พระองค์ท่านทรงมีรับสั่งว่าต้องทำทันที และที่ท่านทรงรับสั่งว่า “เร็วๆ เข้า” เพราะขณะนั้นมีปัญหาด้านความมั่นคง เราต้องทำให้เขา

มาเป็นพวกเราให้ได้ และสิ่งที่สำคัญมากก็คือ “ช่วยเขาให้ช่วยตัวเอง” ซึ่งขณะนี้ท่านองคมนตรีเกษม วัฒนชัย ก็เป็นประธานโครงการปิดทองหลังพระ หากเราต้องการให้คนเขาทำงานให้เรา เราต้องให้เกียรติเขา แต่ทว่าเมื่อเขาทำเสร็จแล้วเราเป็นคนได้งาน นี่คือนี่ที่เรียกว่า “Win - Win Situation” ส่วนความคาดหวังกับโครงการหลวงทรงมีพระราชดำรัสไว้ อย่างชัดเจนว่า “ถ้าเราสามารถทำโครงการนี้ได้สำเร็จ ให้ชาวเขาอยู่เป็นหลักแหล่ง สามารถที่จะมีความอยู่ดีกินดีพอสมควร และสนับสนุนนโยบายที่จะรักษาป่าไม้ รักษาดินให้เป็นประโยชน์ต่อไป ประโยชน์นี้จะยั่งยืนมาก” (16 มกราคม 2517)

งานวิจัยจำเป็นมากสำหรับพื้นที่สูง

เมื่อจัดตั้งโครงการหลวง เพื่อส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่นแล้ว สิ่งที่ต้องการในขั้นที่สองก็คือ ให้ชาวเขาอยู่เป็นหลักแหล่ง เมื่อก่อนสิ่งเหล่านี้เราจะเห็นอยู่เป็นประจำคือการตัดไม้ทำลายป่า เผาป่า ฝิ่นเป็นเรื่องปกติที่มีอยู่ทั่วไป แต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมประชาชน เยี่ยมพื้นที่ ก็จะมีทีมอาสาสมัครที่ทำงานถวาย สภาพของพื้นที่อย่างขางขณะนั้นจะโล่งเตียนเพราะต้นไม้ถูกตัดไปจำนวนมาก สิ่งแรกที่เข้าไปในพื้นที่ก็คือ งานวิจัย ซึ่งต้องการข้อมูลมาก งานบนพื้นที่สูงนั้นข้อมูล Microclimate เป็นสิ่งที่สำคัญมาก จะเปลี่ยนวิธีการดูแลต้นไม้อย่างมากทีเดียว และนิเวศวิทยาของพื้นที่ที่มีต้นไม้กับไม่มีต้นไม้จะต่างกันค่อนข้างมาก หากเราจะปลูกพืชทดแทนฝิ่น เราจำเป็นต้องรู้ว่ามันจะเป็นอย่างไร ดังนั้นงานวิจัยจำเป็นมาก หากจะไม่ให้ชาวเขาเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่ ก็ต้องดูแลด้านดินและสิ่งแวดล้อมให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งก็คืองานหลักของโครงการหลวง

พัฒนาการงานวิจัยโครงการหลวง

ปี พ.ศ. 2512 - 2534

โครงการหลวง เป็นโครงการส่วนพระองค์ ก็เพราะพระองค์ท่านได้ใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้เรามาทำงาน ปี พ.ศ. 2512 ได้พระราชทานเงินสองแสนบาทเพื่อซื้อสวนสองแสนที่ดอยปุย ให้กับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ใช้ในการวิจัย เมื่อปี พ.ศ. 2514 ได้เริ่มนำกล้าไม้หลายประเภทเข้ามาปลูกที่ดอยปุยและอ่างขาง และเริ่มมีเจ้าหน้าที่จากไต้หวันเข้ามาช่วยทำงานถวาย สิ่งที่สำคัญอย่างมากที่หม่อมเจ้าภิศเดชทรงเรียกว่า การหว่านข้าวเพื่อหวังเงิน คือ เมืองคักร ARS (Agricultural Research Service) จาก USDA มาสนับสนุนการวิจัยพืชทดแทนฝิ่นในปี พ.ศ. 2516 - 2519 มีโครงการวิจัย 81 โครงการ เป็นเงิน 6,356,216 เหรียญสหรัฐ จนกระทั่งเป็นจุดเริ่มต้นของการปลูกพืชทดแทนฝิ่น เท่าที่มีรายงานวิจัยเหลืออยู่ 44 โครงการ ปลูกทุกอย่างที่คิดว่าเราจะทำได้ ครอบคลุมในพืชตระกูลถั่ว สตรอเบอร์รี่ พืชน้ำมัน พืชให้กลิ่นและน้ำมันหอมระเหย ไพอเรียม ไม้ดอก ไม้ประดับ เพริน เห็ดต่างๆ พืชให้สี มันฝรั่ง หัวหอม พืชสมุนไพร พืชที่มีสรรพคุณทางยา กาแฟ ไม้ผลขนาดเล็ก ไม้ผลเมืองหนาว ส้ม การผลิตผัก และการเลี้ยงผึ้ง ตลอดจนงานวิจัยระบบปลูกพืช การควบคุมวัชพืช การประเมินน้ำสำหรับการปลูกพืช การชลประทาน การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสม การปรับปรุงดูแลกล้าไม้ และอื่นๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานที่เราได้ลงมือทำในขณะนั้น ทั้งนี้ในปี พ.ศ. 2530 - 2535 โครงการสนับสนุนจาก USDA ได้สิ้นสุดลง แต่งานต้องทำอย่างต่อเนื่องโดยที่เราได้รับเงินสมทบจากรัฐบาลและจากต่างประเทศ ซึ่งมีโครงการวิจัย 32 โครงการ เป็นเงินทั้งหมด 17,210,628 บาท เราเคยของบประมาณจาก ARS เพื่อนำไปส่งเสริมหลังจากงานวิจัยเสร็จสิ้นลง ซึ่งเขาบอกว่างานส่งเสริมไม่ใช่งานเขา งานของเขาคืองานวิจัย เราจำเป็นต้องไปของบประมาณจาก NAS ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปราบปรามฝิ่น (ยาเสพติด)

ในปี พ.ศ. 2535 เราได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิโครงการหลวง ในสมัยของนายกรัฐมนตรีอานันท์ ปันยารชุน และได้เงินสนับสนุนจากรัฐบาลเป็นรายปี เหมือนกับหน่วยราชการอื่นๆ นักวิจัยในยุคนั้นที่ทำงานไม่ได้มีการบังคับให้เขียนรายงาน ไม่เหมือนของ ARS ที่หากไม่เขียนรายงานก็จะไม่ได้งบประมาณ ในปี พ.ศ. 2537 ศาสตราจารย์ปวิณ ปุณศรี ได้รับหน้าที่เป็นผู้รวบรวมผลงานวิจัยทั้งหมดทั้งที่มีรายงานและไม่มีรายงานไว้เป็นหนังสือจำนวน 315 หน้า โดยสรุป

สามารถกล่าวได้ว่างานวิจัยในช่วง 25 ปีแห่งการก่อตั้งโครงการหลวง เป็นงานวิจัยเพื่อให้ทราบว่าจะปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดใดได้บ้าง และเป็นการศึกษาวิธีการต่างๆ เพื่อสนับสนุนการผลิตพืชชนิดนั้น วิธีการวิจัยไม่ซับซ้อนมาก ส่วนใหญ่เน้นแนวกว้างมากกว่าการศึกษาลงลึกในเชิงวิชาการ นอกจากนี้ยังได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางการวิจัยเพื่อพัฒนางานเกษตรบนพื้นที่สูงระยะต่อไป โดยให้ความสำคัญในเรื่องการวิจัยเพื่อผลิต เน้นการทดสอบ ปรับปรุงพันธุ์ และการขยายพันธุ์ หลังจากการผลิตแล้วเราต้องดูทั้งการอนุรักษ์พืช การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ทรัพยากรดินและน้ำ การอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารและสภาพแวดล้อม ซึ่งสองอย่างหลังนี้เราได้ดำเนินการอย่างเข้มข้นในระยะนี้และเป็นลักษณะการทำงานแบบบูรณาการอย่างเต็มตัว

ปี พ.ศ. 2535 – ปัจจุบัน (พ.ศ. 2552)

ระยะเมื่อเป็นมูลนิธิโครงการหลวง เมื่อปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ได้เกิดฝ่ายวิจัยขึ้น และได้มีการจัดโครงสร้างองค์กรเป็นฝ่ายต่างๆ ฝ่ายวิจัยเองได้มีการทำระบบการวิจัยเป็นหมวดหมู่ มีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานจากรัฐบาล และมีความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจและต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง มี ศ.ดร.สันทัต โรจนสุนทร (ตัวผู้บรรยายเอง) เข้ามาเป็นหัวหน้าฝ่ายวิจัยเมื่อปี พ.ศ. 2538 โดยมีคณะอนุกรรมการวิจัยจำนวน 12 คน และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ขณะนั้นมีบริษัท Mckinsey เข้ามาวิเคราะห์ผลการทำงานวิจัยและพัฒนาของโครงการหลวง และก็สนับสนุนให้ฝ่ายวิจัยตั้งผู้จัดการวิจัย ซึ่งก็คือ ดร.จตุพร รักษ์จาร แต่แนวทางนั้นไม่ค่อยสอดคล้องกับงานของมูลนิธิโครงการหลวง จึงมีการยกเลิกตำแหน่งนั้น แล้วก็ให้ ดร.สุรียวัทย์ เมฆกมล มารับหน้าที่ในตำแหน่งเลขานุการฝ่ายวิจัย ซึ่งตอนนี้ก็ได้เป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ แต่ก็ยังทำงานถวายในฐานะอาสาสมัคร กระทั่งมีนางสาวรุ่งตะวัน จันทรเปราะยะ ทำหน้าที่แทนจนถึงปัจจุบัน

ทุนวิจัย

ฝ่ายวิจัยได้แบ่งงบประมาณวิจัยที่ได้รับจากรัฐบาลออกเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ งบประมาณโครงการวิจัยประจำปี ตามปีงบประมาณ งบประมาณโครงการวิจัยเร่งด่วน งบประมาณโครงการวิจัยกำหนดเรื่อง และมีงบประมาณสนับสนุนโครงการพิเศษที่มาจากหน่วยงานราชการต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ

- ปี พ.ศ. 2536 รัฐบาลจัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการหลวงในชื่อ “งบประมาณงานพัฒนาเกษตรที่สูง” แต่ตั้งอยู่ตามหน่วยงานราชการต่างๆ
- ปี พ.ศ. 2542 มีกองทุนวิจัยตั้งโดยคณะกรรมการอำนวยการและประสานงานมูลนิธิโครงการหลวง ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน โดยยังคงงบประมาณไว้ตามหน่วยงานราชการที่ทำงานด้านต่างๆ
- ปี พ.ศ. 2545 ในสมัยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีมติให้ย้ายงบประมาณดังกล่าวมาไว้ที่มูลนิธิโครงการหลวง

ปัจจุบันมีหน่วยงานราชการประมาณ 13 - 15 หน่วยงานที่ใช้ทุนวิจัยของมูลนิธิโครงการหลวงและเข้ามาช่วยงานโครงการหลวง เมื่อตรวจสอบการทำงานพบว่า มีโครงการวิจัยอยู่ทั้งหมดประมาณ 550 โครงการ คิดเป็นเงิน 129.5 ล้านบาท

งานวิจัยของมูลนิธิโครงการหลวง

1) ปี พ.ศ. 2536 – 2545 (ระยะ 10 ปี)

ได้ให้ทุนสนับสนุนการทำงานวิจัยครอบคลุมใน 10 สาขางานวิจัย จำนวน 550 โครงการ งบประมาณ 129.5 ล้านบาท มุ่งเน้นงานวิจัยด้านการผลิตพืช โดยสาขางานวิจัยด้านไม้ดอก ไม้ประดับ ได้รับการจัดสรรทุนวิจัยมากที่สุด จำนวน 139 โครงการ (40.5 ล้านบาท) ศึกษาในไม้ดอก ไม้ประดับจำนวน 107 ชนิด รองลงมาได้แก่ งานวิจัยในสาขาไม้ผล น้ท พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ตามลำดับ

2) ปี พ.ศ. 2545 – ปัจจุบัน

ฝ่ายวิจัยมีแผนงานวิจัยอยู่ 2 แผน คือช่วงปี 2545 - 2549 และช่วงปี 2550 - 2554 ซึ่งแผนงานวิจัยทั้งสองแผนนี้ได้เพิ่มในส่วนงานของการอนุรักษ์พันธุทรัพยากรธรรมชาติและ การดูแลสังคมและชุมชน และในแผนที่สองยังได้เพิ่มในส่วนของการบริหารจัดการและระบบข้อมูลสารสนเทศซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ ซึ่งการประชุมครั้งนี้ก็จัดเป็นการรวบรวมข้อมูลครั้งสำคัญเช่นกัน

สำหรับภาพรวมของงานวิจัยตลอด 5 ปี (2545 - 2549) ที่ผ่านมา พบว่าโครงการหลวงมีงานวิจัยเกี่ยวกับการผลิตพืชเป็นส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 75 ของงบประมาณทั้งหมด และด้วยพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้มีหน่วยงานองค์กรต่างๆ เข้ามาช่วยงานโครงการหลวง ทั้งในและนอกประเทศ

ผลงานที่ได้ซึ่งเป็นผลจากงานวิจัย คือ ได้ปรับปรุงระบบการผลิตพืช ผลผลิต/ผลิตภัณฑ์โครงการหลวงตามมาตรฐานคุณภาพ เพื่อให้สามารถแข่งขันได้ ผลผลิตผัก 17 ชนิด ศูนย์พัฒนาฯ 7 แห่ง ได้รับมาตรฐานความปลอดภัยระดับนานาชาติ (GLOBALGAP) สร้างความหลากหลายของสินค้าคุณภาพในตลาด สินค้าหลายชนิดสามารถส่งไปจำหน่ายต่างประเทศได้ โดยมีการจัดระบบการวางแผนการผลิต การตลาดที่ดี เน้นความสำคัญในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะเรื่องของดินมากขึ้น เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ และทั้งหมดก่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลเชิงบูรณาการที่สะท้อนให้เห็นผลชัดเจนในรูปของผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายที่มีมากถึง 1,791 รายการ และที่มีมากเช่นนี้ก็เพื่อในอนาคตจะได้กำหนดตัวผลิตภัณฑ์ให้แคบลงและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สถานการณ์ปัจจุบันและความท้าทาย

สถานการณ์ปัจจุบันหลังจากที่ผ่านมา 40 ปี พบว่าการแข่งขันจากแหล่งผลิตอื่นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างสำคัญ เมื่อ FTA (Free Trade Area) เกิดขึ้น โครงการหลวงก็เริ่มมีปัญหา อย่างเช่น แอปเปิ้ล ซึ่งคิดว่าน่าจะเป็นพืชที่เหมาะสมที่จะปลูกบนดอย แต่พอมาระยะหลังนี้ราคาแอปเปิ้ลถูกลงอย่างมาก เราจึงเลิกปลูกแอปเปิ้ล เพราะผลผลิตไม่มีราคา ดังนั้นจึงหันมาเน้นในเรื่องของ “คุณภาพ” ซึ่งตอนนี้กำลังดำเนินการในเรื่องของมาตรฐานสินค้าต่างๆ ได้แก่ GAP GMP HACCP หรือ แม้กระทั่ง GLOBALGAP ซึ่งต้องขอขอบคุณคุณอัญชัญ ชมภูพวง ที่ได้ช่วยให้การผลิตพืชผักโครงการหลวงได้มาตรฐาน GLOBALGAP ด้วยมาตรฐานนี้ทำให้โครงการหลวงสามารถส่งผลผลิตไปจำหน่ายที่ประเทศญี่ปุ่นได้ ทางด้านอาหารสุขภาพหรือเกษตรอินทรีย์ ก็ได้เริ่มดำเนินการแล้ว เกษตรอินทรีย์ในต่างประเทศมีราคาแพงกว่าผลผลิตเกษตรทั่วไปถึงเท่าตัว แต่ที่เมืองไทยราคายังไม่สูงเท่าที่ควร นอกจากนั้นยังมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งมีความสำคัญมากขึ้น อย่างก็ตามโครงการหลวงกำลังหาตัวชี้วัดการพัฒนาซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ได้ดูเรื่องการอยู่ดีมีสุขของศูนย์พัฒนาฯ ต่างๆ ซึ่งจะได้มารายงานให้ทราบต่อไป

40 ปี งานวิจัยโครงการหลวง และทิศทางการดำเนินงานในอนาคต

สิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งไว้อย่างชัดเจนคือ เราต้องคืนเงินให้กับชาวเขา เราต้องขายของให้เขาให้ได้ เพื่อที่เขาจะได้มีความเชื่อมั่นว่าสิ่งที่เขาทำนั้นได้เงิน แล้วเมื่อความเชื่อมั่นเกิดแล้ว เขาก็จะทำในสิ่งที่เราอยากให้เขาทำ เราให้เขาปลูกต้นไม้เขาก็จะทำ เพราะเราได้ชี้ให้เห็นแล้วว่าสิ่งที่เราสอนเขานั้นมีประโยชน์ ทำให้เขามีชีวิตที่ดีขึ้น มีปรัชญาการวิจัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานไว้และเขาก็ได้รับน้อมนำมาโดยตลอดคือ “เมื่อเข้าไปในพื้นที่ที่หรือเรื่องที่เราไม่รู้ เมื่อไม่รู้ต้องวิจัย” ซึ่งเป็นหลักปรัชญาที่สำคัญของฝ่ายวิจัย เราเลิกการปลูกฝิ่นได้สำเร็จ เราลด-ละ-เลิก การทำอะไรเลือนลอยได้ แม้ว่าจะมีอยู่บ้าง แต่ขณะนี้ปัญหาที่สำคัญคือ การใช้ดินซ้ำพื้นที่เดิมอย่างต่อเนื่องยาวนาน ซึ่งเราก็ต้องดูแลในเรื่องนี้ แนวปฏิบัติพระราชทานที่ไม่เหมือนใครคือ ลดชั้นตอน เร็วๆ เข้า ช่วยเขาให้ช่วยตัวเอง และปิดทองหลังพระ ถือว่าเป็นการบูรณาการที่สำคัญมาก พระองค์ท่านทรงเปลี่ยนคือ เปลี่ยนคน เปลี่ยนความคิด เปลี่ยนทัศนคติของชาวเขา จากที่ปลูกฝิ่น ให้เขาเชื่อว่าสิ่งที่เราบอกเขาเป็นเรื่องที่ถูกต้อง เปลี่ยนให้เขามาเป็นคนไทย

การทำงานของโครงการหลวง 40 ปีที่ผ่านมา มีรูปแบบการทำงานซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มของมูลค่า 3 ขนาน อย่างที่หนึ่ง เป็นการผลิตเพื่อขาย แข่งขันได้ ได้มาตรฐาน อย่างที่สอง เป็นการดูแลและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ อนุรักษ์น้ำ อนุรักษ์ดิน และอย่างที่สาม เป็นการพัฒนาดินให้สามารถรับความก้าวหน้าจากการบริหารจัดการเพื่อคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน ได้ความยั่งยืนของการทำงานบนพื้นที่สูง ความพอเพียงหรือพอดี จะทำให้เกิดความสมดุลของการผลิต และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การปรับตัวดังกล่าวเป็นสิ่งที่โครงการหลวงยึดปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชัดเจน

ทิศทางการทำงานวิจัยในภายหน้า โครงการหลวงควรต้องเน้นทำงานวิจัยให้ตรงจุด หรือเป็นการกำหนดเรื่องเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนางานในเรื่องสำคัญๆ หากจะมีการดูแลงานบูรณาการซึ่งเป็นงานที่เราทำอยู่จำเป็นจะต้องมีการบริหารจัดการที่ชัดเจน และจากผลงานวิจัยของโครงการหลวงที่มีอยู่ในปัจจุบันดูเหมือนว่าเราจำเป็นต้องทำการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) สู้การใช้ประโยชน์เป็นเรื่องๆ ให้ชัดเจน เพราะขณะนี้โครงการหลวงมีข้อมูลอยู่ค่อนข้างมาก แต่ยังไม่ได้มีการจัดระเบียบให้เกิดการทำงานที่ตรงจุดที่สุด แก้ปัญหาได้ เราควรต้องดูแลข้อมูล สังเคราะห์รวมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการเรียกใช้ในอนาคตอย่างเป็นหมวดหมู่

สุดท้ายนี้ขอฝากไว้ว่า งานโครงการหลวงเป็นงานที่เราทำด้วยความภูมิใจ อยุ่่าให้ความคิดนี้จางหายไป เราเป็นโครงการเดียวในประเทศไทย หรืออาจจะพูดได้ว่าเป็นโครงการเดียวในโลกที่เน้นความยั่งยืนอย่างได้ผล ใกล้กับธรรมชาติที่สุด (อย่างที่เหมาะสมควรแล้ว) เน้นที่คน เพื่อให้เกิดผลงาน อย่างที่ไม่เคยมีใครเคยทำได้ ขอให้ทุกคนช่วยรักษาความภูมิใจนี้และช่วยกันทำงานถวายเป็น